Przegląd Kościelny

Nr. 21. Poznań, 19 Listopada 1885. **Rok VII.**

„PRZEGLĄD KOŚCIELNY“ wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na cało Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi 1½ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłano Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

DE CIVITATVM CONSTITVTIONE CHRISTIANA

VENERABILIBUS FRATRIBUS PATRIARCHIS PRIMATIBUS ARCHIEPISCOPIS ET EPISCOPIS CATHOLICI ORBIS UNIVERSIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTIBUS

LEO PP. XIII.

VENERABILES FRATRES

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Immortale Dei miserentis opus, quod est Ecclesia, quamquam per se et natura sua salutem spectat animorum adipiscendamque in caelis felicitatem[1], tamen in ipso etiam rerum mortalium genere tot ac tantas ultro parit utilitates, ut plures maioresve non posset, si in primis et maxime esset ad tuendam huius vitae, quae in terris agitur, prosperitatem institutum. — Revera quacumque Ecclesia vestigium posuit, continuo rerum faciem immutavit, popularesque mores sicut virtutibus antea ignotis, ita et nova urbanitate imbuit: quam quotquot accepere populi[1], mansuetudine, aequitate, rerum gestarum gloria excelluerunt. — Sed vetus tamen illa est atque antiqua vituperatio, quod Ecclesiam aiunt esse cum rationibus reipublicae dissidentem, nec quicquam posse ad ea vel commoda vel ornamenta conferre, quae suo iure suaque sponte omnis bene constituta civitas appetit. Sub ipsis Ecclesiae primordiis non dissimili opinionis iniquitate agitari christianos, et in odium invidiamque vocari solitos hac etiam de caussa accepimus, quod hostes imperii dicerentur: quo tempore malorum culpam, quibus esset perculsa respublica, vulgo libebat in christianum conferre nomen, cum revera ultor scelerum Deus poenas a sontibus iustas exigeret. Eius atrocitas calumniae non sine caussa ingenium armavit stilumque acuit Augustini: qui praesertim in *Civitate Dei* virtutem christianae sapientiae, qua parte necessitudinem habet cum re publica, tanto in lumine collocavit, ut non tam pro christianis sui temporis dixisse caussam, quam de criminibus falsis perpetuum triumphum egisse videatur. — Similium tamen querelarum atque insimulationum funesta libido non quievit, ac permultis sane placuit civilem vivendi disciplinam aliunde petere, quam ex doctrinis, quas Ecclesia catholica probat. Immo postremo hoc tempore *novum,* ut appellant, *ius*, quod inquiunt esse velut quoddam adulti iam saeculi incrementum, progrediente libertate partum, valere ac dominari passim coepit. — Sed quantumvis multa multi periclitati sunt, constat, repertam numquam esse praestantiorem constituendae temperandaeque civitatis rationem, quam quae ab evangelica doctrina sponte efflorescit. — Maximi igitur momenti atque admodum muneri Nostro apostolico consentaneum esse arbitramur, novas de re publica opiniones cum doctrina christiana conferre: quo modo erroris dubitationisque caussas ereptum iri, emergente veritate, confidimus, ita ut videre quisque facile queat summa illa praecepta vivendi, quae sequi et quibus parere debeat.

Non est magni negotii statuere, qualem sit speciem formamque habitura civitas, gubernante christiana philosophia rem publicam. — Insitum homini natura est, ut in civili societate vivat: is enim necessarium vitae cultum et paratum, itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisum divinitus est, ut ad coniunctionem congregationemque hominum nasceretur cum domesticam, tum etiam civilem, quae suppeditare *vitae sufficientiam perfectam* sola potest. Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si aliquis omnibus praesit, efficaci similique movens singulos ad commune propositum impulsione, efficitur, civili hominum communitati necessariam esse auctoritatem, qua regatur: quae, non secus ac societas, a natura propterea que a Deo ipso oriatur auctore. — Ex quo illud consequitur, potestatem publicam per se ipsam non esse nisi a Deo. Solus enim Deus est verissimus maximusque rerum dominus, cui subesse et servire omnia, quaecumque sunt, necesse est: ita ut quicumque ius imperandi habent, non id aliunde accipiant, nisi ab illo summo omnium principe Deo. *Non est potestas nisi a Deo* (Rom, XIII, 1). — Ius autem imperii per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum; aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem. Sed in quolibet genere reipublicae omnino principes debent summum mundi gubernatorem Deum intueri, eumque sibimetipsis in administranda civitate tamquam exemplum legemque proponere. Deus enim, sicut in rebus, quae sunt quaeque cernuntur, caussas genuit secundarias, in quibus perspici aliqua ratione posset natura actioque divina, quaeque ad eum finem, quo haec rerum spectat universitas, conducerent: ita in societate civili voluit esse principatum, quem qui gererent, ii imaginem quamdam divinae in genus humanum potestatis divinaeque providentiae referrent. Debet igitur imperium iustum esse, neque herile, sed quasi paternum, quia Dei iustissima in homines potestas est et cum paterna bonitate coniuncta: gerendum vero est ad utilitatem civium, quia qui praesunt ceteris, hac una de caussa praesunt, ut civitatis utilitatem tueantur. Neque ullo pacto committendum, unius ut, vel paucorum commodo serviat civilis auctoritas, cum ad commune omnium bonum constituta sit. Quod si, qui praesunt, delabantur in dominatum iniustum, si importunitate superbiave peccaverint, si male populo consuluerint, sciant sibi rationem aliquando Deo esse reddendam, idque tanto severius, quanto vel sanctiore in munere versati sint, vel gradum dignitatis altiorem obtinuerint. *Potentes potenter tormenta patientur* (Sap. VI, 7). — Ita sane maiestatem imperii reverentia civium honesta et liberis comitabitur. Etenim cum semel in animum induxerint, p[illegible]erant, auctoritate a Deo data, illa

quidem officia iusta ac debita esse sentient, dicto audientes esse principibus, eisdemque obseqium ac fidem praestare cum quadam similitudine pietatis, quae liberorum est erga parentes. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit* (Rom. XIII, 1). — Spernere quippe potestatem legitimam, quavis eam in persona esse constiterit, non magis licet, quam divinae voluntati resistere: cui si qui resistant, in interitum ruunt voluntarium. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt* (Ibid. 2). Quapropter obedientiam abiicere, et, per vim multitudinis, rem ad seditionem vocare est crimen maiestatis, neque humanae tantum, sed etiam divinae.

Hac ratione constitutam civitatem, perspicuum est, omnino debere plurimis maximisque officiis, quae ipsam iungunt Deo, religione publica satisfacere. — Natura et ratio, quae iubet singulos sancte religioseque Deum colere, quod in eius potestate sumus, et quod ab eo profecti ad eumdem reverti debemus, eadem lege adstringit civilem communitatem. Homines enim communi societate coniuncti nihilo sunt minus in Dei potestate, quam singuli: neque minorem, quam singuli, gratiam Deo societas debet, quo auctore coaluit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innummerabilem bonorum, quibus affluit, copiam accepit. Quapropter sicut nemini licet sua adversus Deum officia negligere, officiumque est maximum amplecti et animo et moribus religionem, nec quam quisque maluerit, sed quam Deus iusserit, quamque certis minimeque dubitandis indiciis unam ex omnibus veram esse constiterit: eodem modo civitates non possunt, citra scelus, gerere se tamquam si Deus omnino non esset, aut curam religionis velut alienam nihilque profuturam abiicere, aut asciscere de pluribus generibus indifferenter quod libeat: omninoque debent eum in collendo numine morem usurpare modumque, quo coli se Deus ipse demonstravit velle. — Sanctum igitur oportet apud principes esse Dei nomen; ponendumque in praecipuis illorum officiis religionem gratia complecti, benevolentia tueri, auctoritate nutuque legum tegere, nec quippiam instituere aut decernere, quod sit eius incolumitati contrarium. Id et civibus debent, quibus praesunt. Nati enim susceptique omnes homines sumus ad summum quoddam et ultimum bonorum, quo sunt omnia consilia referenda extra hanc fragilitatem brevitatemque vitae in caelis collocatum. Quoniam autem hinc pendet hominum undique expleta ac perfecta felicitas, idcirco assequi eum, qui commemoratus est, finem tanti interest singulorum, ut pluris interesse non possit. Civilem igitur societatem, communi utilitati natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes quascumque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolateque servandae, cuius officia hominem Deo coniungunt.

Vera autem religio quae sit, non difficulter videt qui iudicium prudens sincerumque adhibuerit: argumentis enim permultis atque illustribus, veritate nimirum vaticiniorum, prodigiorum frequentia, celerrima fidei vel per medios hostes ac maxima impedimenta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus liquet, eam esse unice veram, quam Iesus Christus et instituit ipsemet et Ecclesiae suae tuendam propagandamque demandavit.

Nam unigenitus Dei filius societatem in terris constituit, quae Ecclesia dicitur, cui excelsum divinumque munus in omnes saeculorum aetates continuandum transmisit, quod Ipse a Patre acceperat. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (Ioan. XX, 21). — *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Matth. XXVIII, 20). Igitur sicut Iesus Christus in terras venit ut homines *vitam habeant et abundantius habeant* (Ioan. X, 10), eodem modo Ecclesia propositum habet, tamquam finem, salutem animorum sempiternam: ob eamque rem talis est natura sua, ut porrigat sese ad totius complexum gentis humanae, nullis nec locorum nec temporum limitibus circumscripta. *Praedicate Evangelium omni creaturae* (Marc. XVI, 15). — Tam ingenti hominum multitudini Deus ipse magistratus assignavit, qui cum potestate praeessent: unumque omnium principem, et maximum certissimumque veritatis magistrum esse voluit, cui claves regni caelorum commisit. *Tibi dabo claves regni caelorum* (Matth. XVI, 19). — *Pasce agnos..... pasce oves* (Ioan. XXI, 16—17): — *ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (Luc. XXII, 32). — Haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum, atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis: atque idcirco distinguitur ac differt a societate civili: et, quod plurimum interest, societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat. Sicut finis, quo tendit Ecclesia, longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia. — Revera Iesus Christus Apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adiuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc consequitur, iudicandi puniendique potestate. *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes..... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis* (Matth. XXVIII, 18—19—20.) Et alibi: *Si non audierit eos, dic Ecclesiae* (Matth. XVIII, 17). Atque iterum: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam* (II. Cor. X, 6). Rursus: *durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem et non in destructionem* (Ibid. XIII, 10). Itaque dux hominibus esse ad caelestia, non civitas sed Ecclesia debet: eidemque hoc est munus assignatum a Deo, ut de iis, quae religionem attingunt, videat ipsa et statuat: ut doceat omnes gentes: ut christiani nominis fines, quoad potest, late proferat; brevi, ut rem christianam libere expediteque iudicio suo administret. — Hanc vero auctoritatem in se ipsa absolutam planeque sui iuris, quae ab assentatrice principum philosophia iamdiu oppugnatur, Ecclesia sibi asserere itemque publice exercere numquam desiit, primis omnium pro ea propugnantibus Apostolis, qui cum disseminare Evangelium a principibus Synagogae prohiberentur, constanter respondebant, *obedire oportet Deo magis, quam hominibus* (Act. V, 29). Eamdem sancti Ecclesiae Patres rationum momentis tueri pro opportunitate studuerunt: romanique Pontifices invicta animi constantia adversus oppugnatores vindicare numquam praetermiserunt. — Quin etiam et opinione et re eamdem probarunt ipsi viri principes rerumque publicarum gubernatores, ut qui paciscendo, transigendis negotiis, mittendis vicissimque accipiendis legatis, atque aliorum mutatione officiorum, agere cum Ecclesia tamquam cum suprema potestate legitima consueverunt. — Neque profecto sine singulari providentis Dei consilio factum esse censendum est, ut haec ipsa potestas principatu civili, velut optima libertatis suae tutela, muniretur.

Itaque Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus contineatur, terminos, eosque sua cuiusque natura caussaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cuiusque actio iure proprio

versetur. Sed quia utriusque imperium est in eosdem, cum usuvenire possit, ut res una atque eadem, quamquam aliter atque aliter, sed tamen eadem res ad utriusque ius iudiciumque pertineat, debet providentissimus Deus, a quo sunt ambae constitutae, utriusque itinera recte atque ordine composuisse. *Quae autem sunt a Deo ordinatae sunt* (Rom. XIII, 1). Quod ni ita esset, funestarum saepe contentionum concertationumque caussae nascerentur; nec raro sollicitus animi, velut in via ancipiti, haerere homo deberet, anxius quid facto opus esset, contraria iubentibus binis potestatibus, quarum recusare imperium, salvo officio, non potest. Atqui maxime istud repugnat de sapientia cogitare et bonitate Dei, qui vel in rebus phisicis, quamquam sunt longe inferioris ordinis, tamen naturales vires caussasque invicem conciliavit moderata ratione et quodam velut concentu mirabili, ita ut nulla earum impediat ceteras, cunctaeque simul illuc, quo mundus spectat, convenienter aptissimeque conspirent. — Itaque inter utramque potestatem quaedam intercedat necesse est ordinata colligatio: quae quidem coniunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine copulantur. Qualis autem et quanta ea sit, aliter iudicari non potest, nisi respiciendo, uti diximus, ad utriusque naturam, habendaque ratione excellentiae et nobilitatis caussarum; cum alteri proxime maximeque propositum sit rerum mortalium curare commoda, alteri caelestia ac sempiterna bona comparare. — Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter caussam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus compr[illegible], rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum Ie[illegible]s iusserit, quae Caesaris sint, reddi Caesari, qu[illegible] Dei, [illegible]. — Indicunt autem quandoque tempora, cum alius quoque concordiae modus ad tranquillam libertatem valet, nimirum si qui principes rerum publicarum et Pontifex romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus Ecclesia temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere soleat, quantum maxime potest.

Eiusmodi est, quam summatim attigimus, civilis hominum societatis christiana temperatio, et haec non temere neque ad libidinem ficta, sed ex maximis ducta verissimisque principiis, quae ipsa naturali ratione confirmantur.

Talis autem conformatio reipublicae nihil habet, quod possit aut minus videri dignum amplitudine principum, aut parum decorum: tantumque abest, ut iura maiestatis imminuat ut potius stabiliora atque augustiora faciat. Immo, si altius consideretur, habet illa conformatio perfectionem quamdam magnam, qua carent ceteri rerum publicarum modi: ex eaque fructus essent sane excellentes et varii consecuturi, si modo suum partes singulae gradum tenerent, atque illud integre efficerent, cui unaquaeque praeposita est, officium et munus. — Revera in ea, quam ante diximus, constitutione reipublicae, sunt quidem divina atque humana convenienti ordine partita: incolumia civium iura, eademque divinarum, naturalium, humanarumque legum patrocinio defensa: officiorum singulorum cum sapienter constituta descriptio, tum opportune sancita custodia. Singuli homines in hoc ad sempiternam illam civitatem dubio laboriosoque curriculo sibi sciunt praesto esse, quos tuto sequantur ad ingrediendum duces, ad perveniendum adiutores: pariterque intelligunt sibi alios esse ad securitatem, ad fortunas, ad commoda cetera, quibus communis haec vita constat, vel parienda vel conservanda datos. — Societas domestica eam, quam par est, firmitudinem adipiscitur ex unius atque individui sanctitate coniugii: iura officiaque inter coniuges sapienti iustitia et aequitate reguntur: debitum conservatur mulieri decus: auctoritas viri ad exemplum est auctoritatis Dei conformata: temperata patria potestas convenienter dignitati uxoris prolisque: denique liberorum tuitioni, commodis, institutioni optime consulitur. — In genere rerum politico et civili, leges spectant commune bonum, neque voluntate iudicioque fallaci multitudinis, sed veritate iustitiaque diriguntur: auctoritas principum sanctitudinem quamdam induit humana maiorem, continetur que ne declinet a iustitia, neu modum in imperando transiliat: obedientia civium habet honestatem dignitatemque comitem, quia non est hominis ad hominem servitus, sed obtemperatio voluntati Dei, regnum per homines exercentis. Quo cognito ac persuaso, omnino ad iustitiam pertinere illa intelliguntur, vereri maiestatem principum, subesse constanter, et fideliter potestati publicae, nihil seditiose facere, sanctam servare disciplinam civitatis. — Similiter ponitur in officiis caritas mutua, benignitas, liberalitas: non distrahitur in contrarias partes, pugnantibus inter se praeceptis, civis idem et christianus: denique amplissima bona, quibus mortalem quoque hominum vitam christiana religio sua sponte explet, communitati societatique civili omnia quaeruntur: ita ut illud appareat verissime dictum, „pendet a religione, qua Deus colitur, rei publicae status: multaque inter hunc et illam cognatio et familiaritas intercedit (Sacr. Imp. ad Cyrillum Alexand. et Episcopus metrop. — Cfr. Labbeum Collect. Conc. T. III). — Eorum vim bonorum mirabiliter, uti solet, persecutus est Augustinus pluribus locis, maxime vero ubi Ecclesiam catholicam appellat iis verbis: „Tu pueriliter pueros, fortiter iuvenes, quiete senes, prout cuiusque non corporis tantum, sed et animi aetas est, exerces ac doces. Tu feminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, et ad rei familiaris societatem, casta et fideli obedientia subiicis. Tu viros coniugibus, non ad illudendum imbecilliorem sexum, sed sinceri amoris legibus praeficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subiungis, parentes filiis pia dominatione praeponis... Tu cives civibus, tu gentes gentibus, et prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate coniungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus. Quibus honore debeatur, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus obiurgatio, quibus supplicium, sedulo doces; ostendens quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas, et nulli debeatur iniuria" (De moribus Eccl. cath., cap. XXX, n. 63). — Idemque alio loco male sapientes reprehendes politicos philosophos: „Qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem, quales doctrina Christi esse milites iussit, dent tales provinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores et exactores, quales esse praecipit doctrina christiana, et audeant eam dicere adversam esse reipublicae, immo vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicae" (Epist. CXXXVIII (al 5) ad Marcellinum, cap. II n. 15).

Fuit aliquando tempus, cum evangelica philosophia gubernaret civitates: quo tempore christianae sapientiae vis illa et divina virtus in leges, instituta, mores populorum, in omnes reipublicae ordines rationesque penetraverat: cum religio per Iesum Christum instituta in eo, quo aequum erat, dignitatis gradu firmiter collocata, gratia principum legitimaque magistratuum tutela ubique floreret: cum sacerdotium atque imperium concordia et amica officiorum vicissitudo auspicato conjungeret. Eoque modo composita civitas fructus tulit omni opinione maiores, quorum viget

memoria et vigebit innumerabilibus rerum gestarum consignata monumentis, quae nulla adversariorum arte corrumpi aut obscurari possunt. — Quod Europa christiana barbaras gentes edomuit, easque a feritate ad mansuetudinem, a superstitione ad veritatem traduxit: quod Maomethanorum incursiones victrix propulsavit: quod civilis cultus principatum retinuit, et ad omne decus humanitatis ducem se magistramque praebere ceteris consuevit: quod germanam libertatem eamque multiplicem gratificata populis est: quod complura ad miseriarum solatium sapientissime instituit, sine controversia magnam debet gratiam religioni, quam ad tantas res suscipiendas habuit auspicem, ad perficiendas adiutricem. — Mansissent profecto eadem bona, si utriusque potestatis concordia mansisset: maioraque expectari iure poterant, si auctoritati, si magisterio, si consiliis Ecclesiae maiore esset cum fide perseverantiaque obtemperatum. Illud enim perpetuae legis instar habendum est, quod Ivo Carnutensis ad Paschalem II Pontificem maximum perscripsit, „cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia. Cum vero inter se discordant, non tantum parvae res non crescunt, sed etiam magnae res miserabiliter dilabuntur“ (Ep. CCXXXVIII).

Sed perniciosa illa ac deploranda rerum novarum studia, quae saeculo XVI excitata sunt, cum primum religionem christianam miscuissent, mox naturali quodam itinere ad philosophiam, a philosophia ad omnes civilis communitatis ordines pervenerunt. Ex hoc velut fonte repetenda illa recentiora effrenatae libertatis capita, nimirum in maximis perturbationibus superiore saeculo excogitata in medioque proposita, perinde ac principia et fundamenta *novi iuris*, quod et fuit antea ignotum, et a iure non solum christiano, sed etiam naturali plus una ex parte discrepat. — Eorum principiorum illud est maximum, omnes homines, quemadmodum genere naturaque similes intelliguntur, ita reapse esse in actione vitae inter se pares: unumquemque ita esse sui iuris, ut nullo modo sit alterius auctoritati obnoxius: cogitare de re qualibet quae velit, agere quod lubeat, libere posse: imperandi aliis ius esse in nemine. His informata disciplinis societate, principatus non est nisi populi voluntas, qui, ut in sui ipsius unice est potestate, ita sibimetipsi solus imperat: deligit autem, quibus se committat, ita tamen ut imperii non tam ius, quam munus in eos transferat, idque suo nomine exercendum. In silentio iacet dominatio divina, non secus ac vel Deus aut nullus esset, aut humani generis societatem nihil curaret; vel homines sive singule sive sociati nihil Deo deberent, vel principatus cogitari posset ullus, cuius non in Deo ipso caussa et vis et auctoritas tota resideat. Quo modo, ut perspicitur, est respublica nihil aliud nisi magistra et gubernatrix sui multitudo: cumque populus omnium iurium omnisque potestatis fontem in se ipse continere dicatur, consequens erit, ut nulla ratione 'officii obligatam Deo se civitas putet; ut religionem publice profiteatur nullam; nec debeat ex pluribus quae vera sola sit, quaerere, nec unam quamdam ceteris anteponere, nec uni maxime favere, sed singulis generibus aequabilitatem iuris tribuere ad eum finem, dum disciplina reipublicae ne quid ab illis detrimenti capiat. Consentaneum erit, iudicio singulorum permittere omnem de religione quaestionem; licere cuique aut sequi quam ipse malit, aut omnino nullam, si nullam probet. Hinc profecto illa nascuntur; exlex uniuscuiusque conscientiae iudicium; liberrimae de Deo colendo, de non colendo, sententiae; infinita tum cogitandi, tum cogitata publicandi licentia.

His autem positis, quae maxime probantur hoc tempore, fundamentis reipublicae, facile apparet, quem in locum quamque iniquum compellatur Ecclesia. — Nam ubi cum eiusmodi doctrinis actio rerum consentiat, nomini catholico par cum societatibus ab eo alienis vel etiam inferior locus in civitate tribuitur: legum ecclesiasticarum nulla habetur ratio Ecclesia, quae iussu mandatoque Iesu Christi docere omnes gentes debet, publicam populi institutionem iubetur nihil attingere. — De ipsis rebus, quae sunt mixti iuris, per se statuunt gubernatores rei civilis arbitratu suo, in eoque genere sanctissimas Ecclesiae leges superbe contemnunt. Quare ad iurisdictionem suam trahunt matrimonia christianorum, decernendo etiam de maritali vinculo, de unitate, de stabilitate coniugii: movent possessiones clericorum, quod res suas Ecclesiam tenere posse negant. Ad summam, sic agunt cum Ecclesia, ut societatis perfectae genere et iuribus opinione detractis, plane similem habeant ceterarum communitatum, quas respublica continet: ob eamque rem si quid illa iuris, si quid possidet facultatis ad agendum legitimae, possidere dicitur concessu beneficioque principum civitatis. — Si qua vero in republica suum Ecclesia ius ipsis civilibus legibus probantibus, teneat, publiceque inter utramque potestatem pactio aliqua facta sit, principio clamant, dissociari Ecclesiae rationes a reipublicae rationibus oportere; idque eo consilio, ut facere contra interpositam fidem impune liceat, omniumque rerum habere, remotis impedimentis, arbitrium. — Id vero cum patienter ferre Ecclesia non possit, neque enim potest officia deserere sanctissima et maxima, omninoque postulet, ut obligata sibi fides integre religioseque solvatur, saepe sacram inter ac civilem potestatem dimicationes nascuntur, quarum ille ferme est exitus, alteram, ut quae minus est opibus humanis valida, alteri ut validiori succumbere.

Ita Ecclesiam, in hoc rerum publicarum statu, qui nunc a plerisque adamatur, mos et voluntas est, aut prorsus de medio pellere, aut vinctam adstrictamque imperio tenere. Quae publice aguntur, eo consilio magnam partem aguntur. Leges, administratio civitatum, expers religionis adolescentium institutio, spoliatio excidiumque ordinum religiosorum, eversio principatus civilis Pontificum romanorum, huc spectant omnia, incidere nervos institutorum christianorum, Ecclesiaeque catholicae et libertatem in angustum deducere, et iura cetera comminuere.

Eiusmodi de regenda civitate sententias ipsa naturalis ratio convincit, a veritate dissidere plurimum. — Quidquid enim potestatis usquam est, a Deo tamquam maximo augustissimoque fonte proficisci, ipsa natura testatur. Imperium autem populare, quod, nullo ad Deum respectu, in multitudine inesse natura dicitur, si praeclare ad suppeditandum valet blandimenta et flammas multarum cupiditatum, nulla quidem nititur ratione probabili, neque satis habere virium potest ad securitatem publicam quietamque ordinis constantiam. Revera his doctrinis res inclinavere usque eo, ut haec a pluribus tamquam lex in civili prudentia sanciatur, seditiones posse iure conflari. Valet enim opinio, nihilo principes pluris esse, quam delectos quosdam, qui voluntatem popularem exequantur: ex quo fit, quod necesse est, ut omnia sint pariter cum populi arbitrio mutabilia, et timor aliquis turbarum semper impendeat.

De religione autem putare, nihil inter formas dispares et contrarias interesse, hunc plane habet exitum, nolle ullam probare iudicio, nolle usu. Atque istud ab atheismo, si nomine aliquid differt, re nihil differt. Quibus enim Deum esse persuasum est, ii, modo constare sibi nec esse perabsurdi velint, necessario intelligunt, usitatas in cultu divino rationes, quarum tanta est differentia maximisque etiam de rebus dissimilitudo et pugna, aeque probabiles, aeque bonas, aeque Deo acceptas esse omnes non posse.

(Dokończenie nastąpi.)

Kwestye teologiczne.

Owoce Mszy św. dla zmarłych. Czy P. Bóg aplikuje natychmiast duszom w czyśćcu owoce Mszy św., które, jak przewiduje, będą później za nie odprawione? Jest to opinią pewnych pobożnych osób, że Bóg, dla którego nie ma przeszłości ani przyszłości, wie, iż za tę lub ową duszę odprawione będą w przeciągu takiego a takiego czasu tyle a tyle Mszy św.; a ponieważ Msze te są obecne przed Bogiem, przynoszą one bezpośrednio korzyść zmarłemu, tak jakby w téj chwili lub w tym roku je odprawiono. Dla zmarłego zatem obojętną rzeczą, w jakim terminie Msze zamówione lub fundowane na jego korzyść będą odprawione, Kościół tylko nagli do odprawienia tych Mszy z powodu pewnych niedogodności, jakie zwłoka za sobą pociąga, zmarły zaś nic na téj zwłoce nie cierpi. Czy opinia ta ma poparcie w nauce Kościoła?

Odp. Opinii téj ani w praktyce ani w teoryi przyjąć nie można.

1. W praktyce bardzo jest wątpliwą, a jeśli jest fałszywą, jeśli zwłoka w odprawieniu Mszy św. za zmarłych wystawia ich na dłuższe cierpienia w czyśćcu, wyrządzałaby im wielką krzywdę. Następnie jest jeszcze niebezpieczną z innego względu. Zwłóczyć z zapłatą długu jest często pierwszym krokiem do zupełnego zaniedbania zapłaty. Wiele przyczyn może przeszkodzić odprawieniu Mszy św., które się zbyt długo odkłada. Ztąd też Kościół przynaglał zawsze do jak najprędszego odprawiania Mszy ś. za zmarłych i jest to zdanie ogólne, że im prędzéj Msze się odprawią, tym prędzéj przynosi się ulga zmarłym.

2. W teoryi również opinii téj uzasadnić niepodobna. Bóg swoją wieczną wiedzą wie w istocie wszystko i patrzy na wszystko jakoby na obecne i Msze mające być odprawione w długim przeciągu czasu są obecne jego oczom. Lecz w takiem samem położeniu są resztki grzechów i uwolnienie dusz. Bóg widzi wszystko tą samą wiedzą, dla której wszystko jest obecne. Jeśli można powiedzieć, że Bóg w chwili obecnéj widzi Msze, które będą dopiero w 10, 20 lub 100 lat odprawione, można tak samo powiedzieć, że Bóg widzi w chwili obecnéj uwolnienie zdziałane przez te Msze, chociaż ono dopiero stanie się za lat 10, 20 lub 100, zwłaszcza gdy będzie skutkiem tych Mszy św. Więc nie na wiedzę Boską w kwestyach téj natury powoływać się należy, tylko patrzeć trzeba na rzecz samą. Bóg widzi wszystko, rozporządza i wykonywa wszystko w tym samym czasie, czyli raczéj w téj saméj chwili swéj nieskończonéj i niepodzielnéj wieczności. Lecz rzeczy, które Bóg widzi, rozporządza i wykonywa, są podległe prawom następstwa i trwałości. Mają one ze sobą stósunki, jakie im nadaje ich natura, warunki różne bytu, czynności, zmian, których uniknąć nie mogą: wszystko rzeczy, które Bóg chce. — Ktoby chciał znaleźć do tego tłomaczenia podstawę u św. Tomasza, mógłby przytoczyć kilka ustępów, a zwłaszcza ten, w którym św. Tomasz stawiając pytanie, czy jest jaka przyczyna woli Bożéj, odpowiada, że nie ma żadnéj, i że Bóg chce wszystkie rzeczy razem bez tego, aby jedna była wpierw od drugiéj, bez tego aby jedna była dla niego przyczyną chcenia drugiéj; lecz że pomiędzy rzeczami chcianemi od Boga jest stósunek kauzalności tego rodzaju, że chce, aby jedna była przyczyną drugiéj, to co wyraża on ze ścisłością, jakiéj sam ma tajemnicę, w słowach: *Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc* (I p. q. 9, 19, a. 5, c.). Tak więc według Tomasza św., pomiędzy rzeczami, które Bóg widzi i zna w tym samym czasie, zachodzi ten porządek, że jedne poprzedzają drugie, gdyż są przyczynami drugich. — Jeśli te pojęcia zastósujemy do dusz w czyśćcu, wniosek uczynić możemy, że, jakkolwiek Bóg jednym rzutem oka obejmuje i jednym aktem odwiecznym i obecnym swéj woli przyjmuje ofiary w przebiegu czasów zanoszone i uwolnienie dusz, które zdziałać mają, chce niemniéj, aby te ofiary i uwolnienie miały pomiędzy sobą porządek im przynależny. — Ofiara zaś Mszy św. jest przeznaczona **na uwolnienie dusz jako przyczyna swego skutku.** Ta ofiara jest podległa warunkom wszystkich spraw ludzkich, następstwu, które im jest istotne. Nie może zatem jak każda inna przyczyna wywoływać skutku, zanim istnieć będzie. Niepodobieństwem tedy, aby Msza mogła wprzódy uwalniać duszę, za którą jest ofiarowana. Możnaby zarzucić, że to uwolnienie jest skutkiem nie Mszy samej lecz woli Boskiéj, która ją przewiduje i przyjmuje naprzód. Lecz to twierdzenie nie rozstrzyga kwestyi. Bóg może, bez przewidywania czegośkolwiek uwolnić duszę z czystego miłosierdzia, bez zapłacenia przez nią długu. Lecz jeśli chce ją uwolnić przez Mszą św., ta Msza musi być odprawiona. Gdyby wiedza odwieczna Boga wystarczała, aby skutek wyprzedził przyczynę, gdy chodzi o ofiarowanie Mszy św., czyżby nie była wystarczającą, aby poprzedzała przyczynę w hipotezie satispassionis przez męki czyśćcowe, lub satisfactionis przez uczynki pokutne żywych? W pierwszym przypadku dusza byłaby zarazem w niebie, jako uwolniona przez swe cierpienia przyszłe, i w czyśćcu, aby podejmować te same cierpienia. W drugim razie pobożni chrześcianie na ziemi pościliby, umartwialiby się, aby pozyskać chwałę wieczną dla świętych już uwielbionych.

Można jeszcze inne przytoczyć argumenta przeciw opinii, którą zwalczamy, jak np. że nie wedle wiedzy boskiéj, lecz według wiedzy ludzkiéj urządzają się sprawy ludzkie nawet w porządku nadprzyrodzonym. Stósujmy się do wymagań natury naszéj a strzeżmy się wywracać wszystko w ekonomii zbawienia, wciągając niesłusznie interwencyą wiedzy boskiéj, którą ostatecznie Bóg sam rozporządza.

Wiadomości literackie.

Nauki religijne Wincentego Plebankiewicza, Dominikanina, zebrał i wydał ks. Sadok Barącz. Lwów, tom I 1881, tom II 1884, str. 334 i 334, cena za oba tomy 2 złr. Józef Leciński ur. 1806 † 1841, jako sierota od Plebankiewiczów przygarniony, ich imię jako własne przyjął. Wstąpiwszy do Dominikanów w Krakowie, słynął z wymowy. Dziesięć lat był kaznodzieją na Zamku, a prócz tego nie było kościoła w Krakowie, w którym nie brzmiał dźwięczny jego głos, gdzieby nie podziwiano bogactwa i czystości jego języka, kaznodziejskiego zapału, tudzież nieustraszonéj śmiałości i zamiłowania prawdy. Patryotą będąc gorącym nie liczył się ze słowami. Nie minęło go prześladowanie. Za mowę wypowiedzianą na wprowadzenie czci bł. Bronisławy w Krakowie 1840 r., zabroniono mu kazać, wypędzono z kraju. W Gidlach, w Królestwie, także pewnym się nie czuł, lękając się, że go Moskale na Sybir wywiozą. Nie przyszło do tego: wrócił do Krakowa, ale z zarodem choroby, która go prędko do grobu zawiodła w młodym jeszcze wieku.

Ks. Plebankiewicz napisał historyą obrazu na Jasnéj Górze, żywot św. Katarzyny Seneńskiej, żywot Mateusza Kozłowskiego Dominikanina, życiorysy św. niewiast polskich. Czy te rzeczy były drukowane, ks. Barącz nie objaśnia. Gorliwym był współpracownikiem Łeszczyńskiego *Przyjaciela ludu*, opisując w nim starożytne religijne pamiątki Krakowa, które szczególnie umiłował. W 30 lat po jego śmierci współbrat zakonny zebrane z wielkim trudem w rękopisie kazania chcąc od zagłady ocalić, drukiem upowszechnił. Uczoności w nich nie szukać, ale jest wielka serdeczność i prostota, która za serce chwyta, a przytem język, jakim dzisiejsze pokolenie, które nauki w cudzoziemskiéj pobierało mowie, pisać nie umie. To jest echo z czasów, kiedy pamiętano jeszcze Woronicza, kiedy żyły tradycye przepisów wymowy, któréj po szkołach istotnie uczono. Teraźniejsze drukowane kazania zbyt często zakrawają na wypracowania, nie ma w nich ognia, nie ma zapału, a język, to jakiś bękart koszlawy ale nie rodzona polska mowa. W kazaniach ks. Plebankiewicza nie ma erudycyi: jest to zakonnik prosty, jednak nie prostak, a pełen szczeréj pobożności. Słowa płyną mu z serca, nie wypisane z cudzych książek. Nie jest to ani apostolski Skarga, ani głęboki Kajsiewicz, ani uczony

Golian, ani olśniewający świetnością dykcyi Prusinowski*), lecz jest gorliwy sługa Boży, syn ludu, maluczkim słowo Boże w prostéj a jednak nie pozbawionéj wdzięku i powagi szacie podający. Jakże pięknem np. jest wezwanie wiernych do radości w dzień Bożego Narodzenia z powodu przyjścia na świat Zbawiciela (tom I str. 57). Wyjmujemy tylko mały ustęp:

Niech wszyscy ojcowie nasi rozweselą się w grobach, bo oto Zbawca narodów i Odkupiciel ludów zawitał dzisiaj. Niech ziemia cała podniesie się radosna, albowiem dziś przyszedł jéj odnowiciel. Niech się raduje Kościół cały albowiem najwyższy jego Pasterz dziś się narodził. Niech się radują kapłani nasi, albowiem narodził się dzisiaj arcykapłan nowego przymierza. Niech się weselą dziewice, bo się objawił oblubieniec dziewic. Niech zamilkną mocni, bo się narodził Bóg silny, a słabi nabierzcie otuchy, bo się narodził Jezus, moc Boga. Radujcie się niewinni, bo wam się narodził Chrystus, usprawiedliwienie wasze. Cieszcie się grzesznicy: oto zawitał Odkupiciel wasz. Weselcie się bogaci, albowiem skarb ludzkości wykrył się dzisiaj, a bardziéj weselcie się ubodzy, bo się narodził Bóg w nędzy.....

Kończy zaś mówca tak to wezwanie:

Ty Boski Jedynaku, zachowaj nam jedność wiary, przywiąż wiernych do ich kapłanów, kapłanów do biskupów, biskupów do Papieża następcy Piotra, a Papieża do Ciebie samego, jako Twojego namiestnika. Z téj kolebki rzuć promieniem łaski na niedowiarstwo i schizmę, aby się wszystko do świętéj skupiło jedności. Z téj kolebki uderz opoczyste serca grzeszników a służyć ci będą w świątobliwości. W dniu powszechnéj radości obdarz Twoim świętym pokojem narody, króle i dusze nasze. Amen.

Albo weźmy ustęp z kazania na Nowy Rok:

Nie wzywacie Jezusa w chorobach, dla tego nie znacie w nich ulgi. Nie pochwalicie Jezusa, kiedy was cierpieniem nawiedzi, dla tego płaczecie bez zasługi. Nie ofiarujecie ubogiemu Jezusowi nędzy waszéj, dla tego w niéj rozpaczacie. Nie nawykły usta wasze wzywać imienia Jezusowego w życiu, dla tego bez Jezusa umieracie..... (tom I str. 65).

U ks. Plebankiewicza żywioł parenetyczny przeważa nad dydaktycznym. Doktryny w krótkich jego przemowach mało, ale za to zwrócona główna usilność do tego, aby działać na uczucie słuchacza. Mówca bywa niekiedy prawdziwie rzewnym, np. kiedy mówi o śpiewie różańca:

Owe smutne pienia, które lud w kościele nuci, trzeba słyszéć, gdzie lud natłoczony z prawdziwą wiarą śpiewa z całéj duszy, i kiedy organ wspaniały przerywa głos ludzki łkaniem — to zdaje się, jakoby anioły i ludy płakały owéj śmierci niewinnego Baranka.. (tom II str. 304).

Gdybyśmy mieli wymowę ks. Plebankiewicza porównać z czyjąś inną, tobyśmy obok niego postawili nieodżałowanego ks. Lucyana Godlewskiego († 1876 na Białéj Rusi, w Białyniczach), którego kazanie podczas koronacyi powtórnéj N. M. Panny Berdyczowskiéj wypowiedziane (Lwów 1876) w dziwny sposób ks. Plebankiewicza przypomina.

Co do treści, to mieszczą się w dwóch tomach kazania krótkie na wszystkie niemal niedziele i święta uroczyste całego roku, 11 nauk roratnych, 12 nauk pasyjnych, 12 innych nauk wielkopostnych, 6 nauk różańcowych i około 30 nauk przygodnych o M. Boskiéj, Świętych Pańskich itd. Wybór więc jest znaczny. Polecamy naszym czytelnikom ten zbiór, za którego wygrzebanie z niepamięci i uratowanie od zagłady szczerze jesteśmy wdzięczni sędziwemu ks. Barączowi, który ze swego ustronia w Podkamieniu nie przestaje być czynnym na niwie piśmiennictwa ojczystego, zawstydzając młodsze od siebie leniwe do pracy umysłowéj i pióra pokolenie. Dnia 24 września r. b. odwiedził tego czcigodnego starca w Podkamieniu ks. prałat Likowski w towarzystwie księdza przeora OO. Dominikanów lwowskich.

Cena za oba tomy 2 złr. Zapisywać należy wprost od wydawcy ks. Sadoka Barącza w Podkamieniu koło Brodów w Galicyi.

W Krakowie nakładem księgarni katolickiéj dra Wł. Miłkowskiego wyszła książeczka O. Fr. ks. Schouppe T. J. **Dogmat o piekle**, wyjaśniony faktami wyjętemi tak z dziejów Świętych jako też i z historyi świeckiéj. Cena 60 fen.

Drukiem i nakładem Karola Miarki w Mikołowie na Górnym Śląsku (Nicolai O. S.) wychodzi od października rb. pod redakcyą ks. Lubeckiego *Pisemko miesięczne poświęcone Czci Najśw. Panny Maryi*. Przedpłata kwartalna wynosi 40 fen.

W Ameryce półn. w Detroit (Michig), gdzie mieszka do 16 tysięcy Polaków i gdzie seminaryum polskie ma być wybudowane, rozpoczęło wychodzić od końca października, założone na akcye, nowe pismo polskie polityczno-religijne pod tyt. *Pielgrzym polski*, pod naczelną redakcyą i nadzorem ks. Pawła Gutowskiego, pochodzącego z dyec. chełmińskiéj, który dla walki kulturnéj zmuszony był dyecezyą opuścić. Pismo to, wychodzące raz na tydzień w wielkim formacie dzienników amerykańskich, ma na celu pielęgnować pomiędzy Polakami w Ameryce przywiązanie do religii katol., podtrzymywać i rozbudzać patryotyzm polski.

Znana zapewne wielu czytelnikom naszym fabryka dewocyonaliów Karóla Poellatha w Schrobenhausen w Bawaryi, któréj wyroby ogólne uznanie sobie zjednały, nadesłała nam na okaz różne obrazki z prośbą o ich polecenie. Pomiędzy temi obrazkami znajdują się symboliczne z polskiemi sentencyami z Pisma św. lub westchnieniami, obrazki kwalifikujące się na nasze kolendy — 100 sztuk za 1,80 *M.* (nr. 300 i nr. 200); inne, do których przywiązane są odpusty 100 sztuk za 1,50 *M.* (nr. 231) i wiele innych obrazków pięknych z łacińskiemi i niemieckiemi podpisami oraz z modlitewkami polskiemi po drugiéj stronie po różnych cenach od 1,50 *M.* za sto do 4 *M.*

Manuale sacerdotum, continens preces ante et post Missae sacrificium atque alias preces ad usum sacerdotum, edidit dr. Vincentius Smoczyński, curatus eccl. paroch. in Tenczynek. Cracoviae 1885; str. 266 w małym formacie, cena 1 złr. 50 ct., opr. 2 złr. 60 cent. i na porto 15 cent. u wydawcy w Tęczynku koło Krzeszowic w Galicyi. Jakkolwiek już o tem dziełku pisaliśmy, podajemy co o niem piszą nam ze Lwowa: Ks. Smoczyński z kleru archid. warszawskiéj, niegdyś wygnaniec w gubernii kostromskiéj i jekaterynosławskiéj, znany już z kilku pięknych publikacyi, między któremi pierwsze miejsce trzyma „Przewodnik polski po Rzymie“, wydał teraz zbiór modlitw dla kapłanów, zawierający przygotowanie do Mszy św. i podziękowanie na każdy dzień tygodnia (oprócz tego, które jest w mszale), wybrane miejsca z Soboru Trydenckiego, Naśladowania J. Chr. i Arviseneta, odnoszące się do Mszy św., drogę krzyżową i litanie po polsku, wreszcie najgłówniejsze przepisy rubryk kościelnych, tyczące się Mszy św. Są także wydrukowane modlitwy, obecnie z nakazu Stolicy apost. odmawiane po Mszy św. Modlitwę *En ego o bone et dulcissime Jesu* wolelibyśmy po łacinie widzieć umieszczoną niż po polsku (str. 243) i przy niéj wyobrażenie ukrzyżowanego Pana Jezusa, bo nie zawsze jest przed oczami kapłana krucyfiks w miejscu, gdzie odprawia gratiarum actionem. Również hymn św. Tomasza: *Adoro te*, lepiéj było dać po łacinie niż po polsku (str. 254), nadto dołączyć więcéj modlitw odpustowych, krótkich, łatwych do powtarzania z pamięci. Ozdobą książeczki ks. Smoczyńskiego jest bardzo ładne jéj wydanie. Druk wyraźny i duży, dwoma kolorami:

---

*) Jako *curiosum* wspominamy, że w Adama Kuliczkowskiego *Zarysie dziejów literatury polskiéj*, który się doczekał już trzeciego wydania (Lwów 1884) i jako podręcznik bardzo jest w Galicyi rozpowszechniony, pominięto cały dział kaznodziejstwa polskiego w XIX wieku. Najrozmaitsi *dii minorum gentium* znaleźli miejsce, nawet autorowie i przerabiacze prostych książek szkólnych, a zapomniano o najznakomitszych kaznodziejach, będących zarazem mistrzami języka. Dowiaduje się np. czytelnik o istnieniu zwyczajnych nauczycieli gimnazyalnych galicyjskich, jak p. Habura albo p. Huckel, o których dość głucho w świecie i w Koronie polskiéj, a ani jednem słowem nie wspomniani pisarze duchowni i kaznodzieje a oraz mistrzowie języka jak Kajsiewicz, Semeneńko, Jełowicki (znany autorowi tylko jako autor *Wspomnień*), biskup Janiszewski, Prusinowski, arcybiskup Feliński, z młodszego pokolenia Pelczar, Chmielowski, nie licząc innych, mniéj głośnego imienia. Zapomnienie to p. Kuliczkowskiego tem jest dziwniejsze, że z XVIII wieku przytoczył nieznanych już dzisiaj niemal nikomu kaznodziejów, jak np. Wilh. Kalińskiego, Andrzeja Pohla, Chodaniego itd. Widać, że nie tylko wielkiemu Homerowi zdrzemnąć się zdarzyło.

czerwonym i czarnym, jak brewiarze, na około każdéj stronnicy czerwona obwódka, papier piękny i mocny, nadto 17 obrazków najgłówniejszych wizerunków cudownych P. Jezusa i M. Boskiéj na ziemi polskiéj, między niemi i M. Boskiéj Chełmińskiéj.

KRONIKA.

RZYM. (O nowej encyklice.)

Podajemy na czele pisma naszego większą część nowéj e n c y k l i k i pap., która nie małe wywołała w świecie wrażenie, już to że tak ważną i wielkiéj donioslości na dzisiaj obrabia kwestyą, jak o urządzeniu chrześć. państw, już to że oparta na zasadach kościelnych pełno wzniosłych myśli i poglądów zawiera, jedynie zdrowe i zbawienne daje rady skołatanemu dziś rewolucyjnemi teoryami społeczeństwu. Jest ona niejako przypomnieniem zasad chrześciańskich, przedstawionych przez św. Augustyna w wiekopomnem dziele „de civitate Dei.“ Jak wiadomo, cesarz Karol W., król angielski Alfred W. i po części król polski Bolesław Chrobry usiłowali państwa swe według tych zasad zorganizować. Encyklika już przed rokiem była wygotowana, lecz Ojciec św. odroczył jéj ogłoszenie po wyborach francuzkich, aby walki wyborczéj nie zaostrzać i nieprzyjaciołom Kościoła nie dawać sposobności do zacieklejszych na Kościół i katolików napaści. Wypadki, jakie w tym długim przeciągu czasu się wydarzyły, spowodowały Ojca ś. do zmienienia praktycznéj części tego dokumentu. Akt ten władzy nauczycielskiéj Papieża ma na celu, położyć koniec sporowi pomiędzy katolikami w polityczno religijnych sprawach a zarazem przyczynić się do wzmocnienia konserwatywno-religijnego prądu, jaki dziś w Europie przemagać poczyna. Odezwa ta pap. do świata z dwóch składa się części. Pierwsza uprzytomnia naukę Kościoła co do rządzenia ludami i państwami i wyjaśnia zasady chrześć., na których życie państwowe opierać się musi, jeśli ma być zdrowe, druga część jest praktyczną i podaje reguły, według których katolicy dzisiejsi i w obecnych urządzeniach społecznych i państwowych w życiu politycznem stosować się powinni.

Austrya. (Protest arcyb. Ganglbauera przeciw Wereszczaginowi. — Obrazki z życia kościelnego na Bukowinie.)

Arcybiskup wiedeński J. E. Kardynał Ganglbauer zaprotestował odezwą publiczną przeciwko wystawianiu obrazów bezbożnych Moskala Wereszczagina i nadużywaniu przez niego sztuki malarskiéj do zohydzania wiary katol. Realistyczny do najwyższego stopnia wystawił ten artysta obok scen straszliwych z bitew dwa obrazy z życia Jezusa, oparte na dwóch miejscach z Biblii fałszywie przytaczanych i w myśl Renana fałszywie tłomaczonych. Jeden z tych obrazów przedstawia św. Rodzinę, przedstawiającą różnych braci i siostry Jezusa, drugi zmartwychwstanie Chr. Pana, jako obudzenie się ze śmierci pozornéj, wyglądającego przez otwór grobu w niegodnéj, wstrętnéj postaci, czem wystraszeni stróże grobowca uciekają. Arcybiskup starał się o to, aby te obrazy usunięto, lecz gdy te starania nie tylko daremnemi się okazały, lecz nadto przez bezbożne pisma za reklamę dla tych obrazów użyte zostały, uważał Biskup za obowiązek zaprotestować publicznie.

W dalszym ciągu podaje *Gazeta polska* czerniowiecka następujące szczegóły o propagandzie schizmatyckiéj na Bukowinie: Śluby dostarczają również grecko-oryentalnym parochom na Bukowinie niemało sposobności do okazania swojéj „tolerancyi“, zwłaszcza, gdy przepisy kościołów katol. i oryent., co do małżeństw mieszanych, pozostawiają temu ostatniemu bardzo obszerne pole do prozelityzmu. W obec niesłychanego upadku moralności między oryent. ludem Bukowiny, jest rzeczą zupełnie naturalną, że wyznawcy téj cerkwi, którzy pragną znaleźć poczciwą i bogobojną żonę, szukają jéj zazwyczaj pośród dziewcząt katolickich. Strona katolicka takiego małżeństwa domaga się, aby ślub odbył się w jéj kościele, oryentalny zaś paroch stanowczo się temu sprzeciwia i używa zarówno prawnie dozwolonych, jak i nielegalnych środków, byle jeno dać ślub w cerkwi i zapisać go do swoich metryk bez względu na to, czy przepisanym ustawą warunkom stało się zadość i bez względu, czy młoda para brała już ślub w katol. kościele i czy tam w aktach już go uwidoczniono.

Związany ustawą państwową, jak i przepisami swego Kościoła ksiądz katolicki wymagać musi zawsze od narzeczonéj pary dokumentów przedślubnych, a ta skrupulatność katol. kleru jest właśnie wodą na młyn oryentalnego prozelityzmu, który niejednokrotnie nie zważa na takie „drobiazgi“, byle spełniono obowiązek względem... *jura stolae.* Zanim tedy narzeczeni wystarają się o potrzebne dokumenta dla katol. parocha, już ich zaprosił do siebie pop oryent. i czyni im taką propozycyę, jaką np. postawił pewnéj młodéj parze jeden z popów w Piotrowcach: „Zapłać 20 złr. a dostaniesz u mnie ślub, bo wasz ksiądz łaciński bez odpowiednich dokumentów ślubu ci nie da!“ Nazwisko dotyczącego parocha i bliższe szczegóły faktu może zakomunikować interesowanym kowal piotrowiecki Dawid Kleak, którego właśnie spotkała powyższa propozycya.

Oczywiście przy chęci rychłego zawarcia ślubu, podobne namowy na lud skutkują. Wielu katolików bałamuci się w taki sposób i przepada dla swego Kościoła, a nawet reprezentanci władz nie zawsze mogą skutecznie działać dla usunięcia nieprawidłowości, jakie ztąd wynikają dla państwa. Najlepszą pod tym względem charakterystykę spotykamy w odpowiedzi, jaką dał pan starosta starożyniecki księdzu katol., który się żalił na prozelityzm oryent. parocha z Idzestie. Paroch ów, ks. Pleschka, rozwija ogromną gorliwość w powyższym kierunku i nie zawsze rachuje się z zasadą szanowania praw innych wyznań. Na ks. Pleschkę przyszedł tedy z zażaleniem do swego łacińskiego proboszcza włościanin katolik, Grzegorz Suchowierski, zawiadamiając, że wspomniany paroch „pobałamucił“ mu dwóch synów katolików i bez żadnych dokumentów podawał im śluby z oryentalnemi kobietami. Ponieważ podobne omijanie przepisów państwowych ze szkodą dla łacińskiéj parafii miało się wydarzyć nie po raz pierwszy, przeto katol. proboszcz wniósł ustną skargę do starożynieckiego starosty i otrzymał od kierownika powiatu, p. Balmosza kondolencyę ale oraz i zapewnienie, że „ks. Pleschka z Idzestie z niczem i z nikim się nie zwykł rachować, a kto tylko w jego parafii zamieszka parę tygodni, daje mu ślub nie pytając, czy żonaty lub wolny...“ W odpowiedzi téj przebija wyraźnie przyznanie się władzy do bezsilności w obec praktyk „tolerancyi“ oryentalnéj.

W razie bezskuteczności namowy, używa się przemocy, jak tego dowodzą wypadki w Stanowcach, gdzie oryent. paroch zawraca *par force* do swojéj cerkwi fury, jadące z nowożeńcami na ślub do łacińskiego kościoła w Waszkowcach.

Jeżeli już żadną miarą nie da się przeciągnąć katol. nowożeńca na wyznanie oryentalne — w którym to kierunku niezwykłą gorliwością celuje wyżnicki paroch wschodni, ks. Kostasch, — w takim razie starają się księża oryent, ażeby narzeczeni przynajmniéj po raz wtóry wzięli ślub w ich cerkwi. Wynikają ztąd najrozmaitsze nieporozumienia i zamieszanie, które jak najgorzéj wpływa na stósunki państwowo-administracyjne. Np. niejaki Spisar, Czech i katolik, zamieszkały w Wyżnicy, żeniąc się z kobietą oryentalną, przyjął wyznanie żony, po roku jednak wrócił napowrót na katolicyzm i nowonarodzonego syna ochrzcił we wierze katolickiéj. Metrykę chrztu zapisano więc w aktach katol. parafii. Atoli oryent. paroch ani wiedzieć nie chce o ochrzczeniu dziecka w kościele i ponieważ Spisar brał był ślub w jego cerkwi, zapisuje narodzone niemowlę do swoich wykazów. W maju br. starostwo zażądało od urzędów parafialnych wykazu dzieci w celu szczepienia ospy i ze zdumieniem skonstatowało, że jedno i to samo dziecko znajduje się w nich dwa razy, jako narodzone! Po czyjej więc stronie miało tu miejsce „Seelenfängerei?“

Na spisanie tego rodzaju faktów nie starczyłoby nam miejsca; dość, gdy powiemy, że są one na porządku dziennym i katolickie duchowieństwo nie ma prawie rady na uwolnienie się od podobnéj „tolerancyi“, która często dochodzi do absurdów, sprzeciwiających się wszelkim pojęciom ogólno chrześciańskim, jak np. owe sławne *curiosum* w Pance, gdzie oryent. pop Gribowski

przechrzcił katolika, młodego Jana Bieniowskiego, gdy tenże miał się żenić z kobietą oryentalną — i to przechrzcił go z całą ostentacyą i publicznie, o czem sam „przechrzcony“ katolik z płaczem rozpowiadał następnie, twierdząc, iż mu zrobiono wstyd i hańbę w obec całéj wsi, chrzcąc go, jak gdyby żyda!

Powyższe praktyki oryent. parochów w obec małżeństw mieszanych illustrują dosadnie zaborczego ducha, jaki pośród nich panuje, — ale mogą być jeszcze, jeżeli nie usprawiedliwionemi, to przynajmniéj możliwemi do zrozumienia, bo jedna strona takiego małżeństwa należy do wschodniego wyznania i do swéj cerkwi grawituje. Ale cóż powiedzieć o prozelityzmie, jakiego się dopuszczają duchowni oryent. w obec narzeczonych, którzy oboje są katolickiego wyznania, — a i takie wypadki nie są wyjątkowymi na Bukowinie!

Wszakże w r. 1879 paroch wschodni w Dobronowcach mieszczaninowi z Bojan, Tomaszowi Łukasiewiczowi dał ślub z cioteczną siostrą pierwszéj jego żony, obojgu rzym. katolickim, korzystając z tego, że pan młody musiałby był czekać w parafii łacińskiéj na kościelną dyspensę. Stało się to za wiadomością oryent. parocha z Czerniowiec, ks. Popeskula, który niewątpliwie faktu nie zaprzeczy. My dodamy, że katolickie to małżeństwo, zawarte we wschodniéj cerkwi, żyje daléj w wierze katol. i dzieci chrzci w kościele łacińskim.

W Karapczowie były pop oryent. śp. Kakarewicz dwukrotnie dopuścił się podobnego kroku, dając ślub łacinnikom bez ogłoszenia zapowiedzi w katol. kościele. Proboszcz łać. czuł się zmuszonym żądać obrony ze strony władzy, która też, rozpatrzywszy sprawę, śluby rehabilitowała, a nawet ks. Makarewicza obłożyła grzywną 100 złr.

W tym samym Karapczowie zaszedł niedawno jeszcze dosadniejszy wypadek. Oto obecny tamtejszy paroch oryent., ks. Kupczanko, parafianinowi łacińskiemu, — który już był dał swemu księdzu na zapowiedzi i dwie z nich nawet wygłoszono w kościele, — podsunął do podpisania podanie do starostwa o przejściu na wyznanie wschodnie mówiąc, że to jest protokół przedślubny. Wieśniak podpisał w dobréj wierze. Wkrótce potem otrzymuje łać. proboszcz doniesienie starostwa, iż wspomniany jego parafianin zmienił wyznanie. Ksiądz wzywa wieśniaka, a ten Bogu ducha winien, tłumaczy, że nigdy takiego zamiaru nie miał i takiego podania wcale nie wnosił. Skończyło się na tem, że chłop udał się osobiście do starostwa i wyjaśnił, iż go oryent. paroch w błąd umyślnie wprowadził, rozkazując podpisać protokół rzekomo ślubny. Podanie unieważniono, a ks. Kupczanko otrzymał surową naganę od władzy polityczné.

Bułgarya. (Ks. Kobrzyński.)

Doszedł rąk naszych piękny obrazek N. Serca Jezusowego z modlitwą po bułgarsku i datą: Odrin (Adryanopol) 5 (17) lipca 1885. wydany jako pamiątka 25letniego jubileuszu kapłańskiego ks. Szymona Kobrzyńskiego, rektora seminaryum bułgarskiego OO. Zmartwychwstańców. Ks. Kobrzyński, kapłan obrz. łać. dyecezyi lubelskiéj, w r. 1863 ciężko ranny przez Moskali na polu bitwy, gdy niósł pomoc duchowną rannym, wyemigrowawszy za granicę, przyjął za pozwoleniem Stolicy apost. obrządek wschodni, zamieniając imię Karola na Szymona.

RÓŻNE WIADOMOŚCI.

Kongregacya ormiańska XX. Mechitarzystów w Wiedniu wprowadzoną została za cesarza Franciszka I w r. 1810. Podług schematyzmu archidyecezyi wiedeńskiéj na r. b. składa się ona 1) z opata, którym obecnie jest ks. Wartan Estegar, tytul. arcybiskup selymbryjski, dr. św. teol., ur. 1843 w Siedmiogrodzie; 2) z 14 presbyterów professów, z których 2 urodzonych w Armenii (Ancyra i Erzerum), 6 w Carogrodzie, 2 w Siedmiogrodzie (Szamos-Ujvár), 1 w Mołdawii (w Botuszanach), 1 w Krymie (Karasu-Bazar), a 2 jest polskich Ormian: ks. Rafał Barącz, profesor rysunku i kaligrafii, urodzony w Suczawie na Bukowinie, i ks. Mojżesz Wartanian, asystent, urodzony w Kutach nad Czeremoszem w Galicyi; 3) z 5 kleryków po professyi; 4) z 11 kleryków kandydatów, między którymi 5 polskich Ormian: Szczepan Wojstrowicz z Czerniowiec, Zacharyasz Kajetanowicz z Kut, Mikołaj Krzysztofowicz z Horodenki, Jan Agopsowicz z Korolówki i Bogdan Kajetanowicz z Horodenki; 6) z 4 laików professów i 6 laików kandydatów; między laikami większa część jest nie-Ormian. W Galicyi znajduje się dwóch Mechitarzystów, jeden z kongregacyi wiedeńskiéj, ks. Bartłomiej Kostecki, administrator parafii ormiańskiéj w Tyśmienicy koło Stanisławowa, drugi z kongregacyi weneckiéj u św. Łazarza, ks. Michał Maramorosz, wikary przy archikatedrze orm. we Lwowie. OO. Mechitarzyści wiedeńscy mają własną drukarnią, w któréj dawniéj drukowano księgi polskie. Mianowicie wytłoczono tam Żywoty Świętych ks. Skargi, wydane przez ks. Konstantego Maniewskiego.

Koresp. Redakcyi. Z powodu encykliki papiezkiéj dokończenie artykułu o Biskupie Hohenzollernie odłożyć musieliśmy do następnych numerów.

Ks. A. H. w B.: Jakie są przepisy przy chrzcie kilku dzieci razem? to podaje po części rytuał, po części znakomitsi liturgiści. Myśmy tę rzecz obszernie wyłożyli w Roczniku V str. 167.

Z któréj strony przy kondukcie żałobnym ma celebrans obchodzić katafalk i trumnę? — Do Herdt t. III n. 253 odpowiada na to: „incedens a parte feretri quae est dextra respectu sui stantis versus illud“ — a więc na prawą idzie stronę z tego miejsca, na którem stoi.

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.